

Vývojové etapy knižního umění

Autorská kniha jako svébytné médium je setrvalou součástí umělecké scény od druhé poloviny 20. století, třebaže její předstupně, posouvající hranice tradiční knihy, nacházíme již v ojedinělých dílech konce 19. století a posléze stále častěji s nástupem avantgardního umění.

Guy Schraenen: „Autorská kniha není kniha o umění. Autorská kniha není umělecká kniha. Autorská kniha je sama uměleckým dílem.“

Guy Schraenen

Guy Schraenen web

Research Centre for

Artists' Publications

Autorská kniha, definice

Pojem **autorská kniha** (*artist's book*) je „nejobecnější označení pro všechna díla umělců, kteří chápou knihu jako svébytné umělecké médium (podobně jako obraz, sochu, performance ap.).“

Autorská kniha, zdroje – východiska

Historie **autorské knihy** má dva zdroje – na jedné straně tradiční knižní prostředí a na straně druhé výtvarnou, zobrazovací funkci. Z klasické knihy si kniha autorská částečně uchovala charakteristiky, které určují její formu **kodexu** (určenou k lineárnímu, prostorovému a časovému vnímání), strukturu a materiální kvality. Autorská kniha však rovněž zachycuje **konceptuální definici knihy** v poslání primárního nosiče informací, jehož forma je podřízena obsahu.

Artists' Book, pojem

Termín **artist's book** v roce 1967 poprvé použila Dianne Vanderlipová na výstavě *Artists' Book v Moore College of Art* ve Filadelfii.

Obdobné termíny se dále používají výrazy **book art**, **bookworks**, **book object**.

Autorská kniha, pojem

Termín **autorská kniha**, tedy český ekvivalent k termínu **artist's book**, zavedl Jiří Valoch.

J. H. Kocman

Knižní kategorie definoval Jiří Valoch v referátu *Básně-objekty, knihy-objekty, vazby-objekty*, který přednesl na semináři, jež se konal u příležitosti *IV. Trienále umělecké knižní vazby* v Domě pánů z Kunštátu v roce 1982.

Popud k vytvoření českého termínu pocházel od Jiřího H. Kocmana.

Autorská kniha / bibliofilie

V porovnání s bibliofilii je **autorská kniha** uměleckým dílem v komplexní rovině, rovnocenným s ostatními uměleckými obory. Zatímco na vzniku bibliofilské knihy se zpravidla podílí několik profesních specialistů a výsledek pak spíše reprezentuje výtvar špičkového *uměleckého řemesla*, je autorská kniha naopak ve většině případů dílem jednoho umělce.

Autorská kniha, 60. léta

Jako autonomní umělecký žánr se **autorská kniha** vymezila v rámci výtvarné avantgardy šedesátých let 20. století.

Herman de Vries

Multiply

Na počátku šedesátých let 20. století sehráli rozhodující roli průkopníků nového druhu umění Edward Ruscha, Sol LeWitt, Lawrence Weiner v USA a téměř paralelně s nimi Dieter Roth, Ian Hamilton Finlay, Marcel Broodthaers, Robert Filliou, Emmett Williams, Herman de Vries a Christian Boltanski (nar. 1944) v Evropě.

Můžeme tedy hovořit o dvojím teritoriálním původu autorské knihy – americkém (s nejvýznamnějším představitelem Edwardem Ruschou) a evropském (v čele s německo-švýcarským umělcem Dieterem Rothem).

Edward Ruscha (nar. 1937)

Americký poop-artový umělec. Považovaný za zakladatele autorské knihy.

Twentysix Gasoline Stations 1962

Knihu tvoří dvacet šest po sobě jdoucích černobílých fotografií zachycuje obyčejné benzínové pumpy na cestě mezi městy Los Angeles a Groom (Oklahoma City). Strohé popisky pod fotografiemi jsou omezeny na pouhou dokumentární informaci a identifikaci fotografie.

Every Building on Sunset Trip 1966

Fotografie všech budov po obou stranách ulice v souvislých rovnoběžných pásech pod sebou na stránkách leporela s označením staveb a odboček na křižovatkách. Běžný chod života v Los Angeles, obyčejné věci, cokoliv, co umožňovalo vytvoření série, spadalo pod bod zájmu umělce. Popisnost je omezena jen na obecné věci, jako jsou údaje o množství, konfiguraci prvků, hmotnosti a podobně.

Twentysix Gasoline
Stations

Every Building on
Sunset Trip

Every Building on
Sunset Trip

Every Building on
Sunset Trip

Edward Ruscha, kánon podoby autorské knihy

Edward Ruscha dal základ jakémusi kánonu, tehdy nově vznikajících, autorských knih. Typickým znakem bylo využívání technicky nenáročných daností klasické **nízko nákladové knihy**. *Malý formát knižního bloku, fotografické reprodukce, ofsetový tisk* a minimalistické pojetí úzce souviseli s *nízkou prodejní cenou*, což umožňovalo vydávat tituly v relativně vysokých nákladech. Charakteristickým rysem je též neúčast spisovatele a minimální účast vydavatele – do té doby klíčové postavy v celé knižní historii. Celý výrobní proces je kontrolován samotným autorem, jehož odpovědnost tak spočívá jak na vymyšlení díla, jeho výrobě, tak i distribuci knihy.

Thirtyfour Parking

Lots

Sol LeWitt (1928–2007)

Americký minimalistický malíř, sochař a kreslíř. V období 1967–2002 vytvořil 80 knih. Průkopník autorské knihy.

Sol LeWitt
Artist's Books

Sol LeWitt
Artist's Books

George Brecht (1926–2008)

Americký konceptuální umělec. Člen hnutí Fluxus. Podílel se na publikaci *Water Yam* vydanou v roce 1963. Forma multiplu je považováno za jedno z nejvlivnějších děl Fluxus.

George Brecht

Water Yam

Water Yam

Water Yam

Dieter Roth (1930–1998)

Švýcarský multimedialní umělec.

Dieter Roth je stejně jako Ed Ruscha průkopníkem moderní umělecké knihy. Jeho první a nejvíce ceněné knihy pochází z konce padesátých let a počátku šedesátých let 20. století. Několik let předtím, než Ruscha v roce 1963 publikoval svůj první titul.

Dieter Roth vytvořil (1958–64) kolekci experimentálních knih, kde nejde o reprodukci umělecká díla, ale kniha zde představuje umělecké dílo sama o sobě. Svazky neobsahují text, ani pro ně není autorem definována orientace svazku, stejně tak posloupnost prohlížení. Autor prostřednictvím haptiky snaží aktivovat imaginace čtenáře.

Dieter Roth

The Concrete

Book AC

One Cent Life Portfolio

1¢ Life

Autor: Walasse Ting

Nakladatel: E. W. Kornfeld, Bern [1964].

Rozsah: 176

Náklad: 2100 exemplářů

1¢ Life

1¢ Life

1¢ Life

Výběr autorů propojuje americký **pop art** a evropský **abstraktní experionismus** zastoupený skupinou *Cobra*. Portfolio obsahuje 62 originálních litografií: Pierre Alechinsky, Karel Appel, Enrico Baj, Alan Davie, Jim Dine, Sam Francis, Robert Indiana, Asger Jorn, Roy Lichtenstein, Joan Mitchell, Claes Oldenburg, Mel Ramos, Robert Rauschenberg, Jean-Paul Riopelle, James Rosenquist, Antonio Saura, Bram Van Velde, Andy Warhol, Tom Wesselmann a další.

Situace v Československu

K předchůdcům autorské knihy, z řad představitelů intermediální tvorby, patřil Milan Knížák, Jiří Kolář, Ladislav Novák. Jiří Valoch, Jiřího H. Kocman, Dalibor Chatrný, Marian Palla náleží do konceptuální sféry umění.

M. Knížák

J. Valoch

J. H. Kocman

V. Havlík

D. Chatrný

Podle Jiřího Valocha vycházejí v československém výtvarném prostředí od šedesátých let autorské realizace tvůrců, většinou básníků nebo výtvarníků, z formy knihy. Tu různým způsobem a rozsahem proměňují do vlastní podoby knihy-objektu. Valoch rozlišuje knihy-objekty dvojího druhu. V prvním případě reaguje autor na hotovou, existující knihu, jejíž výtisk dále interpretuje. Druhý typ představují knihy, které si vytváří autor sám, ale pouze jako model, který bezprostředně parafrázuje.

Autorská kniha, komplexita tvůrce

U vzniku avantgardních hnutí první poloviny 20. století stáli spisovatelé – Marina Abramovic Filippo Tommaso Marinetti (futurismus), Tristan Tzara (dadaismus) a André Breton (surrealismus). Od šedesátých a sedmdesátých let to byli naopak výtvarní umělci, kteří představovali iniciátory inovačního a experimentálního kvasu. Autorská kniha jasně dokazuje, že se na jejím vzniku literáti nepodíleli. Slovo autor není v názvu autorské knihy limitováno konvenčním označením spisovatele, grafika, fotografa, ilustrátora nebo typografa, ale znamená jediného umělce – komplexního tvůrce. Technika výtvarného procesu, podstatně determinující vznik uměleckého díla v minulosti, se mu stává pouhým prostředkem a dílo samo jako by hledalo způsob vlastní existence a flexibilní techniku vhodnou pro své zhmotnění. Autor realizuje koncepty často netradičními technikami a prostředky.

Autorská kniha, alternativa institucionalizované produkce

Eliminací ekonomických článků v procesu vzniku a distribuce autorských knih v šedesátých letech 20. století chtěli autoři v praxi uskutečnit lákavou idealistickou vizi umělce, který může existovat sám, nezávisle na komerčním systému a společenské hierarchii. Autorská kniha byla od počátku své existence alternativou tradiční institucionalizované knižní produkce, její vznik byl svobodným a nezávislým aktem. Doposud také zůstává privilegovanou doménou otevřeného experimentu a výzkumným polem současného umění, jemuž nabízí konfrontaci i ve výstavních prostorech muzeí, tradičních místech prezentace a střetávání uměleckých konceptů.

Autorská kniha, umělecká hnutí

Všechna hlavní umělecká hnutí šedesátých a sedmdesátých let 20. století se vzdor svým odlišnostem svorně uchýlila k autorské knize jako ke společnému nositeli avantgardních idejí: minimální umění (Sol LeWitt, Stanislav Zippe), hnutí Fluxus (Robert Filliou, Joseph Beuys, George Brecht, John Cage, Milan Knížák), konceptuální umění (Daniel Buren, Lawrence Weiner, Jiří H. Kocman, Jiří Valoch, Jan Wojnar, Marian Palla, Pavel Rudolf), body art (Milan Kozelka, Karel Miler, Jan Mlčoch, Petr Štembera), performance a happeningy (Allan Kaprow, Robert Rauschenberg, Claes Oldenburg, Milan Adamčiak), konkrétní poezie (Emmett Williams, Ian Hamilton Finlay, Jiří Kolář, Eduard Ovčáček), arte povera (Mario Merz, Alighiero Boetti, Michelangelo Pistoletto, Jannis Kounellis) a land art (Richard Long, Zorka Ságlová, Miloš Šejn a Jan Steklík).

Autorská kniha, současnost

The Ny Art Book Fair

Kaleid

Bongout

Gervais Jassaud

Bokship

Page Five

Take Take Take

Kudlawerkstatt

Bylo nebylo

Risograf

Risograf je méně rozšířený, vysokorychlostní digitální tiskařský systém, jež začala vyrábět japonská společnost Riso Kagaku Corporation v roce 1986. Technologie je ideální pro střední náklady tisku. Je levnější a rychlejší než fotokopírování od nákladu nad dvacet výtisků a pod deset tisíc výtisků. Originál se skenuje ze skla přístroje a naskenovaný obraz se vypaluje do matrice (master), navinující se na rotační válec. Skrz vynechané plochy v matrici, které jsou v originálu černé, se barva protiskuje na papír, čímž je technologie podobná sítotisku nebo miemografii. Původně byl risograf určen k rychlému množení užitných tiskovin, získal si ale po celém světě příznivce mezi nízkonákladovými tiskaři pro levnost, rychlost a zajímavou kvalitu tisku. Tiskne v přímých barevných tónech a je možné dělat barevné soutisky. Stal se také oblíbenou tiskařskou technikou pro autorské tisky a plakáty. Risograf zaznamenal v nultých letech nového století velký nárůst oblíbenosti v západní Evropě na scéně vydávání zinů – nízkonákladových DIY časopisů.

Artyčok. Lukáš Parolek - Kudla Press

[Knust \(NL\)](#)

[Colorama \(D\)](#)

[Color Code \(USA\)](#)

[We Make IT \(D\)](#)

[Soybot \(AUT\)](#)

[Hurrican Press \(HUN\)](#)

[Meli-Melo \(Brazil\)](#)

[Risotto \(UK\)](#)

[O hezin \(KR\)](#)

[HATO Press \(UK\)](#)

[Kudla Press \(CZ\)](#)